

MEIERIJSTAD

De raad aan het roer

Agenda energietransitie gemeenteraad Meierijstad

MEIERIJSTAD
REKENKAMERCOMMISSIE

April 2020

Geachte leden van de gemeenteraad,

Vanwege de bekende maatregelen tegen het coronavirus kunnen we u niet ontmoeten bij de geplande beeldvormende avond op 14 april 2020. Daarom bied ik u namens de rekenkamer-commissie langs schriftelijke weg de Strategische Agenda Energietransitie van Bureau Berenschot aan.

Deze strategische agenda heeft als titel ‘De raad aan het roer’. Die titel refereert aan uw behoefte aan het krijgen van meer grip op het proces van de energietransitie, die de rekenkamercommissie signaleerde in een overleg met de fractievoorzitters in september 2019. In deze strategische agenda vindt u verschillende handreikingen om bij het proces van de energietransitie en de totstandkoming van de Regionale Energie Strategie uw functies als raadslid vorm te geven.

Deze strategische agenda staat niet op zichzelf, maar komt deels voort uit de werksessie van dinsdag 11 februari 2020, waar een groot deel van uw raad aanwezig was. U vindt er onder meer de op die avond uitgedeelde ‘placemat’ in terug en er worden een aantal tips en voorbeelden gegeven over het participatieproces en de politieke verbinding in de energietransitie. De strategische agenda sluit af met een aantal aanbevelingen voor het vervolgproces. Wij menen dat u als raad hierdoor meer ‘aan het roer’ komt te staan, zoals de titel belooft.

Wij danken alle betrokkenen voor de constructieve en open wijze waarop is meegewerkt aan de werksessie en deze strategische agenda. En we wensen u wijsheid, maar in deze tijden bovenal gezondheid, toe.

Met vriendelijke groet,

John Verhoeven
Voorzitter rekenkamercommissie

Inhoudsopgave

1 De energietransitie in Meierijstad

2 Rolneming van de raad in de energietransitie
- Betrokkenheid en richting
- Relatie met college
- Participatie
- Politieke verbinding

3 Voorstel voor het proces

Doel & status van de agenda

Deze agenda is bedoeld voor de raad om grip te krijgen op de energietransitie. Daarvoor bevat de agenda informatie over de energietransitie, de belangrijkste beslismomenten en de wijze waarop de raad daar invloed op kan uitoefenen.

Bovendien bevat deze agenda de rode draden uit de raadsbijeenkomst van 11 februari jl., georganiseerd door de Rekenkamercommissie. Deze bijeenkomst stond in het kader van grip en sturing op de energietransitie. De rode draden kunnen door de raad benut worden om afspraken te maken over versterking van grip op de energietransitie (bijv. over informatievoorziening, participatie of verbinding met andere raden).

Berenschot

1 De energietransitie in Meierijstad

1. De energietransitie in Meierijstad

- Voorafgaand aan de raadsbijeenkomst van 11 februari jl. is een placemat opgestuurd aan alle raadsleden van de gemeente Meierijstad. Op de voorkant van die placemat is kernachtig weergegeven wat de energietransitie inhoudt voor de gemeente Meierijstad.

- Deze placemat is op de volgende slide verkleind weergegeven. Indien u de placemat wilt printen dan kunt u dit het beste op A3-formaat doen.

MEIERIJSTAD

De energietransitie in Meierijstad

In 2050 wil de gemeente Meierijstad een CO_2-neutrale gemeente zijn. Dit vraagt nogal wat van de gemeente en van u als raad. Om u als gemeenteraad aan het roer te zetten in de energietransitie is het belangrijk om te weten waar het over gaat en hoe u het proces kunt beïnvloeden. Deze placemat geeft daarvoor handvatten.

De energietransitie vindt lokaal plaats, maar daarnaast wordt er regionaal samengewerkt in de regio Noordoost-Brabant. Binnen deze regio wordt een Regionale Energiestrategie (RES) opgesteld met kaders voor de gemeente Meierijstad. Daarmee heeft de RES invloed op de lokale opgaven warmte en elektriciteit. Tegelijkertijd stuurt de gemeente – vanuit haar lokale beleid – zelf op de inhoud van de RES. Er is dus sprake van een wisselwerking.

Waar gaat het over?
Het klimaat verandert. Door (o.a.) verbranding van aardolie, aardgas en steenkool komt er steeds meer CO_2 voor, waardoor de temperatuur stijgt. Dit heeft grote gevolgen: stijging van de zeespiegel, langere periodes van droogte, etc. Om de uitstoot van CO_2 te verminderen worden er op alle niveaus maatregelen genomen: internationaal is het Klimaatverdrag (Akkoord van Parijs) opgesteld, op Europees niveau de Green Deal en landelijk het Klimaatakkoord, met als doel om in 2030 49% minder CO_2 uit te stoten. Het Klimaatakkoord vertaalt die doelstelling naar Nederland en is ondertekend door tientallen organisaties, waaronder het Rijk en de VNG. In het Klimaatakkoord hebben verschillende sectoren (klimaattafels) een eigen opgave. **De opgave waar gemeenten mee te maken hebben draait vooral om:**
- **Elektriciteit (opwekken hernieuwbare energie)**

Figuur: overzicht Klimaattafels (NVDE)

Landelijk

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat Regionale Energie Strategieën (RES'en) worden opgesteld, die voor een deel uitvoering geven aan de afspraken over **elektriciteit** en gebouwde omgeving, oftewel **warmte**.

Elektriciteit: In het Klimaatakkoord is het doel gesteld: voor 2030 tenminste 35 TWh 'hernieuwbare energieopwekking op land'. De RES'en moeten hier uitvoering aan geven na de deadline van de concept RES (juni 2020) wordt landelijk berekend of de opgave behaald is. Er is dus op voorhand geen vastgestelde opgave per regio, dit vullen de RES-regio's zelf in.

Warmte: In het Klimaatakkoord is het doel gesteld: voor 2030 moeten 1,5 miljoen bestaande woningen verduurzaamd zijn. Gemeenten krijgen een centrale rol in een wijkaanpak om dit te realiseren. Gemeenten leggen uiterlijk in 2021 de volgorde en het tijdpad vast waarin wijken worden aangepakt. In de RES wordt regionaal afgestemd hoe warmtebronnen en -technieken worden ingezet in de Regionale Structuur Warmte.

2030

Nationaal
35 TWh grootschalige zonne- en windenergieprojecte

→

Regionaal
1,5 TWh in de regio

↔

Lokaal
0,26 TWh duurzame opwek (wind & zon)

Regionaal (Noordoost-Brabant)

In het voorjaar van 2019 is de Startnotitie vastgesteld door alle 16 gemeenteraden in de regio Noordoost-Brabant, ook door Meierijstad. Op dit moment wordt gewerkt aan de concept-RES, die in maart wordt geagendeerd in de colleges en daarna aan de raden wordt voorgelegd ter besluitvorming. De concepten die zijn gepresenteerd aan de raad gaan uit van:

Elektriciteit: de regio neemt als uitgangspunt: een 100% hernieuwbare elektriciteitsvoorziening in 2050. Daarbij is de opgave per gemeente naar rato van het energieverbruik verdeeld, oftewel een *fair share*. Dit houdt in dat Meierijstad 17% van de regionale opgave dient in te vullen (0,26 TWh). Dit sluit aan op de lokale doelstellingen van Meierijstad.

Warmte: voor de concept-RES wordt onderzocht welke bronnen voor de regio beschikbaar zijn. Pas in de definitieve RES wordt dit uitgewerkt naar een Regionale Structuur Warmte.

2030

Nationaal
1,5 miljoen woningen verduurzaamd

→

Regionaal
Regionale Strategie Warmte met overzicht van warmtevraag en -bronnen

↔

Lokaal
Energieverbruik met 30% reduceren

Lokaal (elektriciteit)

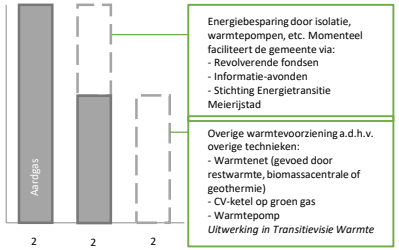
De gemeente Meierijstad heeft de lokale doelstelling gesteld: in 2050 is de gemeente CO_2-neutraal. Deze doelstelling kan behaald worden door middel van enerzijds energiebesparing en anderzijds duurzame opwek. Concreet houdt dit in dat er 4.751 TJ via wind- en zonne-energie moet worden opgewekt. Momenteel is er één zonneveld gerealiseerd (Korenstreep, 0,002TWh) en is er voor de realisatie van 4 windturbines (Veghel Win(t)d) reeds een omgevingsvergunning verleend. De rol van de raad in dit proces is afhankelijk van de besluitvorming over het rapport 'De toekomst van zon en wind in Meierijstad'. Dit rapport voorziet in een afwegingskader voor zonneparken en een globale verkenning naar kansrijke gebieden voor windparken. In het rapport wordt een voorstel gedaan voor de rol van de gemeenteraad in dit proces:

Zon: momenteel besluit de raad per project of het doorgang kan vinden via een verklaring van geen bedenkingen. Indien de raad instemt met het rapport, verandert dat in sturen op kaders in plaats van sturen op projecten. Het afwegingskader voor zonneparken zal worden geëvalueerd. Aan de hand daarvan kan de gemeente besluiten het afwegingskader aan te passen.

Wind: momenteel stelt de raad kaders door te besluiten over zoekgebieden, waarna er ruimte is voor participatie. Indien de raad instemt met het rapport wordt akkoord gegeven op een vervolgonderzoek naar de haalbaarheid van windturbines in de zoekgebieden, waarvan het plan van aanpak eind 2020 aan de gemeenteraad wordt voorgelegd.

Lokaal (warmte)

In de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving is nog veel onzeker. Op korte termijn (tot 2030) is energie besparing een no-regret maatregel. De gemeente Meierijstad zet erop in om in 2030 het energieverbruik bij bedrijven en de gebouwde omgeving met 30% te reduceren (zie figuur 1). Voor de volgende stap, alle 33.000 woningen van het aardgas af, wil de gemeente in 2020 aan de slag met de Transitievisie Warmte (dit is conform landelijke kaders). De gemeenteraad stelt deze vast.

Berenschot

2

Rolneming van de raad in de energietransitie

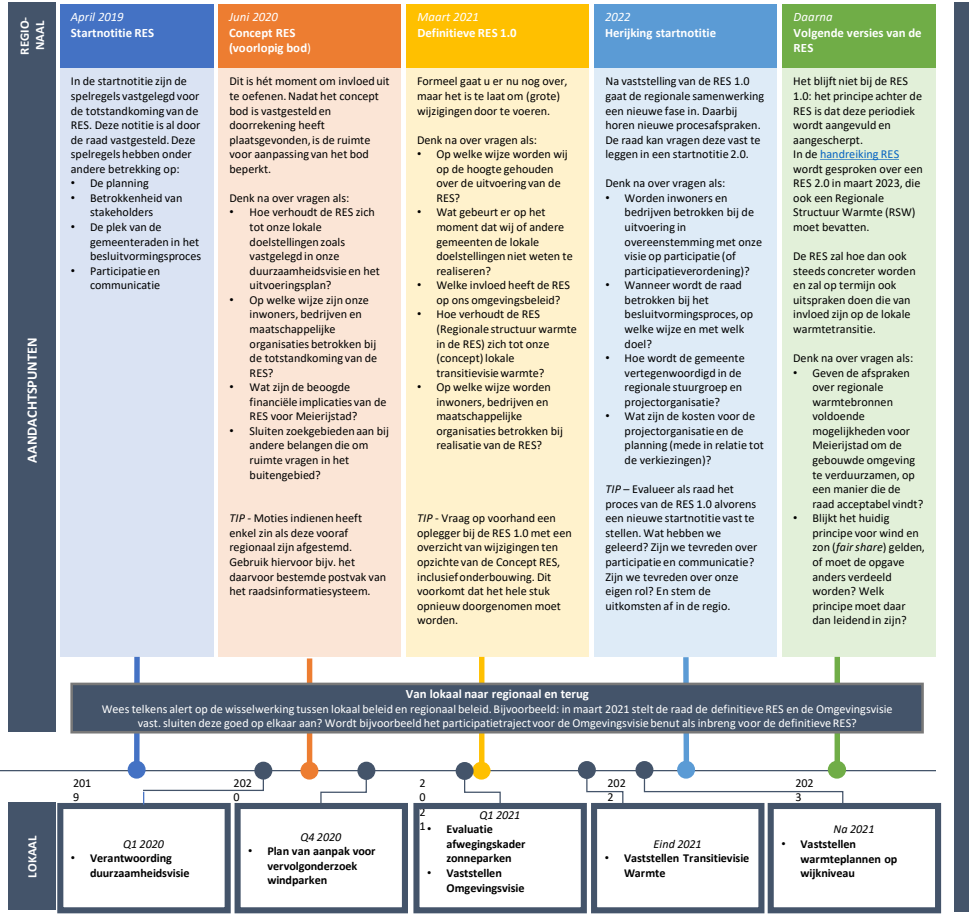
2. Rolneming van de raad in de energietransitie

- Op de achterzijde van eerdergenoemde placemat is kernachtig opgenomen hoe de gemeenteraad grip kan houden op de energietransitie. Deze achterzijde van de placemat is opgenomen op de volgende slide.

- Tijdens de raadsbijeenkomst is vervolgens gesproken over de rolneming door de raad ten opzichte van de energietransitie. Dit is gedaan langs vier onderwerpen:
  - Betrokkenheid en richting
  - Relatie met college
    - Sturingsinformatie
  - Participatie
  - Politieke verbinding

- De slides 9 - 14 bevatten per onderwerp een weergave van de rode draden die uit de discussie naar voren kwamen én in een kader aanvullende tips van de Rekenkamercommissie.

2. Rolneming raad in de energietransitie Meierijstad

Tools voor rolneming van de raad in de energietransitie

Al gemeenteraad wil je grip houden op het proces. Hiervoor zijn er verschillende manieren en tools die je kunt inzetten.

#1 Investeer in de band tussen raden onderling
Als regio sta je samen aan de lat voor totstandkoming en uitvoering van de RES. Investeer daarom in onderlinge verbinding, bijvoorbeeld met gezamenlijke informatiebijeenkomsten of een gezamenlijke regionale raadscommissie.

#2 Optimale inzet regionaal raadsinformatiesysteem
Maak gebruik van het regionale raadsinformatiesysteem om op de hoogte te blijven van ontwikkelingen binnen andere gemeenteraden of om moties en/of amendementen onderling af te stemmen.

#3 Gebruik de commissie voor een structureel debat met de portefeuillehouder
Laat het onderwerp energietransitie en voortgang RES periodiek terugkeren op de agenda van de commissie en de portefeuillehouder uitleg geven over de voortgang en stand van zaken.

#4 Blijf beeldvormende avonden organiseren
Om op de hoogte te blijven van de laatste ontwikkelingen is het verstandig beeldvormende avonden te blijven organiseren, waar mogelijk regionaal, en daar niet mee op te houden nadat de RES 1.0 is vastgesteld.

#5 Stel rapporteurs aan
Als gemeenteraad kun je rapporteurs aanstellen die namens de raad de RES met extra interesse volgen. Zij zijn aanwezig bij alle bijeenkomsten, verdiepen zich in de materie, voeren periodiek overleg met de portefeuillehouder en laten zich bijpraten door ambtenaren.

#6 Goede informatievoorziening
Als raad is het belangrijk om beslissingen te maken op basis van de juiste informatie. Denk aan:
- Input: wat is er mogelijk in Meierijstad, zowel op inhoudelijk vlak (e.g. beschikbare ruimte, warmtebronnen) als beleidsmatig (e.g. fte, financiën)?
- Throughput: wie zijn de betrokkenen en in welke mate spelen zij een actieve rol in het proces? Denk bijvoorbeeld aan de inrichting van de warmteketen.
- Output: wat hebben de projecten opgeleverd? Wanneer is een resultaat een goed resultaat?

#7 Participatie
Dit zijn twee manieren om invloed uit te oefenen op participatie door burgers:
1. Door het stellen van proceskaders: **wie** moet op welk **moment** op welke **wijze** met welk **doel** worden betrokken? Documenteer deze afspraken (bijv. in de startnotitie RES of duurzaamheidsvisie).
2. Door als raad actief geluiden op te halen bij burgers, maatschappelijke partijen en ondernemers.

2. Rolneming raad: dit zegt de raad over betrokkenheid en richting

Wij willen als gemeenteraad intensief betrokken zijn bij de energietransitie.

- **Bestuurder** op het proces van de energietransitie. Als raad stellen wij actief het proces/de spelregels vast waarbinnen wordt gewerkt aan de energietransitie (startnotitie 2.0 energietransitie / beleidskader wind en zon). Wij controleren het college op uitvoering daarvan.
- **Bestuurder** bij het verzamelen van informatie en signalen afkomstig van inwoners en experts. Daar ligt een kerntaak voor de raad in de energietransitie.
- We houden als **bijrijder** vinger aan de pols bij de uitvoering van projecten. De raad wil regelmatig op de hoogte gehouden worden van resultaten van projecten en op gezette tijden bij kunnen sturen op het kader waarbinnen deze projecten worden uitgevoerd.

Als gemeente Meierijstad willen wij alleen voorop lopen in de energietransitie als dit goed wordt onderbouwd.

Dus niet zo maar "in het wilde weg" experimenteren maar op basis van een goed plan en onze duurzaamheidsvisie. Tegelijkertijd willen we ook niet achterlopen. We willen leren van experimenten uit de regio en willen daar waar mogelijke ons steentje aan bijdragen.

Er zijn sterk uiteenlopende opvattingen over de mate van solidariteit met de regio, dan wel Nederland.

Een deel van de raadsleden redeneert vanuit Meierijstad naar de regio (onze belangen eerst en dan de regio). Voor een ander deel van de raadsleden neemt de totale opgave voor de regio of Nederland als uitgangspunt en ziet het als verantwoordelijkheid van de gemeente om daaraan bij te dragen wat nodig is.

Tips van de Rekenkamercommissie:
Zorg dat je als raad altijd bestuurder bent op het op proces. Vraag aan het college om herijking van de startnotitie na vaststelling van de RES 1.0.
Als je als raad experimenteren belangrijk vindt en tegelijkertijd hecht aan solidariteit, vraag het college dan om een regionale innovatiestrategie. Wie gaat welke experimenten uitvoeren en op welke wijze delen we de resultaten met elkaar als gemeenten.

Berenschot

MEIERIJSTAD

2. Rolneming raad: dit zegt de raad over de relatie met het college

Van het college verwachten wij **volledige**, **tijdige** en **toegankelijke** informatie. We willen continu op de hoogte worden gehouden niet alleen vlak voor het beslismoment. Raadsinformatiebrieven zijn hiervoor een goede methode.

Volledigheid

We willen onder andere weten:

- Hoe we ervoor staan op het gebied van de energietransitie en of we op koers liggen
- Van het college horen wat daarvoor goede indicatoren zijn
- Hoe we het doen ten opzichte van de regio
- Wat de risico's en kanttekeningen zijn. We willen geen "goed nieuwsshow".
- Wat in de stuurgroep besproken wordt (verslagen)

Tijdigheid

We willen continu op de hoogte worden gehouden door het college, niet alleen kort voor het moment van besluitvorming. Raadsinformatiebrieven zijn hiervoor een goede methode.

Toegankelijkheid

De informatie vanuit college en stuurgroep moet begrijpelijk zijn, idealiter samengevat in een korte oplegger waarmee in één keer overzicht wordt verschaft.

Bovendien verwachten we van het college dat wordt uitgewisseld met andere colleges in de regio over best practices/experimenten en bevindingen.

Van de ambtelijke organisatie verwachten we als raad goede beantwoording van onze technische vragen.

Tip van de Rekenkamercommissie :
Articuleer als raad duidelijk je informatiebehoefte (zie de uitgangspunten op deze en de volgende sheet voor relevante sturingsinformatie). Controleer als raad bovendien of door college en stuurgroep is gehandeld conform de afspraken zoals vastgelegd in de startnotitie. Maak met andere woorden je controlerende rol áf!

2. Rolneming raad – Sturingsinformatie

Tip van de Rekenkamercommissie: vraag om sturingsinformatie over deze onderwerpen:

Algemeen

- Monitoring opwekking duurzame energie in Meierijstad en de regio (niet alleen zonnevelden/wind maar ook zon op daken, biomassa) irt afspraken RES
- Periodieke update van nieuwe technieken om duurzame energie op te wekken en betekenis voor Meierijstad

Warmte

- Overzicht van onderzoeken die gedaan worden en wanneer de uitkomsten verwacht worden
- Uitkomsten onderzoeken naar bronnen (ook regionaal)
- TZT: Analyse van regionale bronnen en mogelijkheden voor een regionale verdeling irt warmteopties voor de gemeente.
- TZT: aanpak transitievisie warmte + voortgangsinformatie

Elektriciteit

- Wind: updates voortgang (proces) en bevindingen (inhoud) bijeenkomsten met stakeholders
- Vergunde en afgewezen zon projecten (+ overwegingen van de commissie)

2. Rolneming raad: dit zegt de raad over participatie

Participatie en de wijze waarop participatie wordt ingezet in de energietransitie dient verfijnd te worden in de tijd en per deelonderwerp. Participatie over de energietransitie in zijn algemeenheid dient vooral gericht te zijn op draagvlak (en ideeën) onder inwoners en betrokkenen. Inwoners moeten goed worden geïnformeerd over (het belang en de noodzaak van) de energietransitie en wat dit betekent voor Meierijstad.

- Duurzame opwek: als het gaat om de zoektocht naar locaties voor het opwekken van hernieuwbare energie gaat het om inspraak en financiële participatie van omwonenden.

- Warmtetransitie: als het gaat om de warmtetransitie moeten inwoners mee kunnen beslissen over de oplossing in hun wijk. Als raad moeten we daarvoor de ruimte bieden.

Achtergrond en tips van de Rekenkamercommissie :
De wijze waarop participatie wordt ingezet en het doel moeten van tevoren duidelijk zijn. Voor de totstandkoming en aanpassing van de RES worden de belangrijkste afspraken hierover vastgelegd in de startnotitie 2.0. Bijvoorbeeld inspraak van industriële bedrijven uit Meierijstad. In de lokale startnotitie participatie kunnen afspraken worden opgenomen over de wijze waarop bijvoorbeeld participatie wordt ingezet in het kader van de (verschillende etappes van de) warmtetransitie. Zie bovenstaand voorbeelden voor hoe dit gedaan kan worden in het kader van Duurzame opwek en de Warmtetransitie.
Zie de volgende sheet voor enkele concrete voorbeelden van hoe participatie kan worden vormgegeven.

2. Voorbeelden inzet participatie

Tips van de Rekenkamercommissie:

Voorbeelden indirecte participatie RES

- De regio's Noord-Holland Noord en Noord-Holland Zuid hebben verschillende werkvormen en instrumenten ontwikkeld die gemeenten kunnen toepassen om participatie te organiseren voor de RES, waaronder 'Raad voor Raad', Serious game 'Energie en ruimte' en Virtual Reality visualisaties van energieprojecten. Op die manier ondersteunt de RES het participatieproces, waarbij ruimte is voor gemeentelijk maatwerk (zie: https://energieregionhz.nl/werkvormen)
- De regio Rivierenland heeft voor de RES ruimtelijke ateliers georganiseerd waarbij volksvertegenwoordigers een introducée mee konden nemen. Dit had als doel om een breder publiek te bereiken, maar de aantallen deelnemers behapbaar te houden, aldus projectleider RES Annemieke Spit. In eerste instantie bleek het voor volksvertegenwoordigers soms ongemakkelijk om in een open denkproces mee te doen, wetende dat zij hier later een politiek oordeel over moeten vormen. Dit ongemak werd deels weggenomen doordat rollen en spelregels expliciet werden benoemd. Verder geeft zij als tips mee: richt de RES vooral op zorgvuldige communicatie richting inwoners; organiseer participatie rondom belangenvertegenwoordigers, met nadruk ook tegenstanders. Tot slot, heel praktisch, houd bij de indeling in deelsessies rekening met waar deelnemers wonen, zodat daar evenwicht in komt.

2. Voorbeelden inzet participatie

Tips van de Rekenkamercommissie:

Voorbeelden directe participatie

- In Haarlem werkt bewonersinitiatief Stichting Duurzame Energie Ramplaan aan een collectieve propositie voor bewoners voor het verduurzamen van de wijk. De gemeente werkt samen met het bewonersinitiatief in een open kerngroep en een stuurgroep waarin besluiten worden genomen op basis van consensus. De politiek staat achter deze aanpak. De formele besluitvorming loopt via de transitievisie warmte (zie "Bewonersinitiatieven en gemeenten in de lokale warmtetransitie: Succesfactoren voor samenwerking" van Platform 31).
- Windpark Nijmegen-Betuwe is vrijwel volledig in handen van burgers, verenigd in coöperatie WindpowerNijmegen. Om dit windpark te ontwikkelen hebben inwoners en de Gelderse Natuur- en milieufederatie een ontwikkelstichting opgericht, om het park op professionele wijze samen met de gemeente te ontwikkelen (zie deze website voor meer informatie).

2. Rolneming raad: dit zegt de raad over politieke verbinding

We zien verschillende mogelijkheden en kansen voor een sterkere politieke verbinding tussen de raden in de regio:

- We willen in ieder geval elkaar kennen en onderling informatie uitwisselen. Dit geldt in het bijzonder voor onze buurgemeenten. Dit staat namelijk los van politieke voorkeuren en besluitvorming.
- Waar mogelijk kunnen we moties en amendementen onderling uitwisselen via het raadsinformatiesysteem. Deze kunnen betrekking hebben op het op het (concept-)bod maar ook op de startnotitie 2.0. We verwachten van de griffier ondersteuning bij de totstandkoming en het onderhouden van de relatie met andere raden.

Achtergrond en tips van de Rekenkamercommissie :

Formeel heb je als gemeenteraad van Meijerijstad (vooralsnog) het recht en de positie om niet akkoord te gaan met de RES. Bovendien kun je amendementen hierop indienen om te proberen de inhoud van de RES te wijzigen. Amenderingen op de RES hebben echter alleen nut als deze vooraf worden afgestemd binnen de regio. Anders is het alleen leuk voor de bühne. Om als raad invloed uit te kunnen oefenen op de inhoud van de (volgende versies van de) RES is het daarom cruciaal de verbinding te zoeken met andere raden in de regio. Dit kan via de partijlijnen of partij-overstijgend. Zie de placemat (sheet 5) voor verschillende mogelijkheden voor politieke verbinding. De raad kan hiervoor gebruik maken van Ibabs NOB.

Berenschot

3 Voorstel vervolgproces

3. Voorstel voor het proces

- Berenschot en de Rekenkamercommissie adviseren de raad aan de hand van voorliggende agenda een aantal afspraken te maken ter versterking van grip op de energietransitie. Deze afspraken hebben betrekking op de onderwerpen zoals opgenomen op slides 9 – 14.

- Berenschot en de Rekenkamercommissie adviseren (op voorstel van het presidium) een raadswerkgroep in te stellen verantwoordelijk voor uitwerking/uitvoering van deze afspraken. Een en ander onder begeleiding van de griffie. Deze afspraken kunnen betrekking hebben op de relatie tussen raad-college, onderlinge verbinding tussen de raden en participatie.

- In het kader van RNOB/AgriFood Capital wordt momenteel een samenwerking tussen gemeenteraden gefaciliteerd. Sluit waar mogelijk daarop aan of kijk of er andere gremia zijn om samen te werken. Een digitaal gremium zou ook een optie kunnen zijn. Dit kan een punt zijn voor de raadswerkgroep.

MEIERIJSTAD